

СЕКЦІЯ 3

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Керівник секції: завідувач кафедри історії держави та права,
доктор юридичних наук, професор Х. Н. Бехруз

Секретар секції: доцент кафедри історії держави та права,
кандидат юридичних наук, доцент Н. В. Єфремова

БЕХРУЗ ХАШМАТУЛЛА НАБІСВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри історії держави та права,
доктор юридичних наук, професор

ВИТОКИ ІСЛАМСЬКОГО ПРАВА

Витоки права визначаються як об'єктивні обставини, що зумовлюють прийняття та впровадження у суспільні відносини відповідних джерел права. Витоки права тісно пов'язані з такими явищами як правові традиції, правові концепти, правова культура та правова свідомість суспільства. Говорячи про витоки ісламського права, як про об'єктивні обставини та передумови, що визначають зміст і процес правотворення, необхідно виходити з характеристик та особливостей самого ісламського права.

Витоки ісламського права тісно пов'язані з суспільними відносинами, що склалися на певному історичному етапі розвитку суспільства. Ця обставина обумовлює необхідність урахування особливостей формування та логіку еволюції даних суспільних відносин у рамках ісламської громади. Такий підхід дозволяє розкрити сутність ісламського права як явища, що нерозривно пов'язане з ісламською релігією, цивілізацією та культурою.

Якщо в західній правовій традиції вихідним витокотом та джерелом державної влади виступає воля народу, то вихідне джерело ісламського права відповідно до ісламсько-правової доктрини має божественне походження. Формування ісламського права пов'язані з появою основних джерел ісламської релігії – Корану і сунни, де містяться його принципи, що визначають як його зародження, а й еволюцію і функціонування. Цей фактор є основним для розуміння витоків ісламського права і відповідно ідеології та процесу правотворчості та правозастосовної діяльності.

В якості концептуальних витоків ісламського права можна визначити ісламсько-правову доктрину, яка була сформована на основі та в повній відповідності з ісламською релігією. Базою для ісламсько-правової доктрини були основні джерела ісламської релігії. Саме в рамках ісламсько-правової доктрини було розроблено наукові доктрини та теорії, що визначають основні моделі відповідних джерел ісламського права.

Витоки ісламського права визначаються хронологічно послідовними етапами доктринальної розробки ісламського права під час становлення Арабського халіфату (VII–X ст.). У цей період склалася наднаціональна імперія, що отримала назву Арабський халіфат, заснована на ісламській релігії, з новою адміністративною, податковою, військовою та судовою системами. Перші три століття ісламу (VII–X ст.) є періодом доктринальної розробки ісламського права на основі тлумачення Корану та Суні. У результаті склалася низка правових шкіл, зумовлених подальшим розвитком ісламського права та раціональним осмисленням нових явищ суспільного життя, виробленням цілої низки абстрактних правил, які надалі оформилися як джерела ісламського права.

Подальша еволюція суспільних відносин, що вплинули на витoki ісламського права, була пов'язана з періодом існування Османської імперії. Хоча кілька століть на початковому етапі її існування ісламське право знаходилося в застійному стані, однак у другій половині XIX ст. починається період «ісламської реформації». В результаті було прийнято ряд нормативно-правових актів, що сприяли застосуванню норм класичного ісламського права при вирішенні питань, зумовлених новими умовами, серед яких можна виділити прийняту в 1869 році «Збірку юридичних установ», що увійшла в історію під назвою Маджалла, основним призначенням якої було зміцнення ісламського права, власності та зобов'язального права. Подальший розвиток ісламського права характеризується прийняттям перших кодифікованих актів не тільки у сфері публічного права, а й у сфері «особистого статусу».

Якщо у першій половині XX ст. спостерігалось відносно ослаблення впливу класичної ісламсько-правової доктрини на функціонування правових систем ісламських держав, то у другій половині XX ст. спостерігається посилення його впливу, що називається ісламізацією. Еволюція ісламського права у другій половині XX ст. – характеризується посиленням тенденцій часткового повернення правових систем деяких ісламських держав до традиційних витоків та посиленням ролі ісламу на правову ідеологію, правову культуру, правову свідомість громадян цих держав. Це в свою чергу визначає характер витоків ісламського права.

Головною особливістю витоків ісламського права є їхній релігійний характер. Це зумовлює своєрідність сприйняття, підбору та практичної реалізації юридичних розпоряджень. Як основоположних джерел ісламського права в якості яких, як зазначалось, виступають основні

джерела ісламської релігії. Ці особливості визначили процес правотворення в ісламській громаді.

Важливою обставиною для розуміння витоків ісламського права є те, що не всі правові норми мають божественне начало, і що Коран та сунна не є вичерпними джерелами, що містять усе позитивне право. Це означає, що дана концепція не замикається тільки на основних священних джерелах, а допускає формування на їх основі інших правових джерел, що мають характер похідних та додаткових по відношенню до перших. Головна вимога до них – повна відповідність цим джерелам. Наприклад, зміст правотворчої діяльності полягає в тому, щоб одягнути волю Аллаха в правові норми.

Ключові слова: ісламське право, витоки права витоки, ісламського права, ісламсько-правова доктрина.

Key words: Islamic law, origins of law origins, Islamic law, Islamic-legal doctrine.

АНІЩУК НІНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри історії держави та права,
доктор юридичних наук, професор*

ВНЕСОК ІШТВАНА ВЕРБЕЦІ У РОЗРОБКУ ЗАКОНОДАВСТВА УГОРСЬКОГО КОРОЛІВСТВА

В жовтні-листопаді 1514 р. на засіданнях Державних зборів у Пешті було затверджено кодекс під назвою «Трипартитум», тобто «Трикнижжя», яке вважають видатною пам'яткою права. Його автором став відомий угорський юрист, державний діяч та дипломат Іштван Вербеці (приблизно 1458–1541). Він походив з дрібнопомісних дворян. Був великим землевласником. Отримав прізвище від одного із своїх маєтків – села Вербец (Вербовець Угочанського комітату). Уже раніше декілька представників сім'ї Вербеці займали різні посади дяків та стряпчих королівської канцелярії. Цим шляхом пішов і Іштван. Він продовжив фамільну традицію в якості дяка трансільванського воєводи та королівського судді І. Баторі. Звідси він потрапив у малу королівську канцелярію, де у 1483 р. став хранителем архіву. В університет Вербеці потрапив уже в зрілому віці, де здобув добру гуманістичну підготовку. Він володів грецькою, латинською та німецькою мовами [3, с. 17]. Був добрим оратором. При дворі угорських королів Мат'яша Хун'яді, Уласла II і Яноша Запольї посідав низку посад: реєстратор законів, суддя королівської курії, королівський представник, палатин (друга особа в Угорському королівстві після короля).